

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2011, Volume: 6, Number: 2, Article Number: 1C0400

EDUCATION SCIENCES

Received: November 2010

Accepted: February 2011

Series : 1C

ISSN : 1308-7274

© 2010 www.newwsa.com

Ahmet Doğanay¹

Rojda Yağcı²

Cukurova University¹

Sehit Cetin Yavuz Primary School²

adoganay@cu.edu.tr

rojdayagci@gmail.com.tr

Adana-Turkey

**İLKÖĞRETİM BEŞİNCİ SINIF SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE ÖĞRETMENLERİN
ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİLERİNİ GELİŞTİRMEK İÇİN UYGULADIKLARI
ETKİNLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, 2006-2007 eğitim-öğretim yılında ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler öğretiminde, öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için ne tür etkinlikler yaptıklarını ve bu konuda karşılaştıkları sorunların neler olduğunu belirlemektir. Araştırmanın verileri iki aşamada toplanmıştır. Birinci aşamada 50 ilköğretim okulundan 210 öğretmene beşli likert tipi anket uygulanmış ardından 20 öğretmen ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Anket ile elde edilen verilerin analizinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve LSD testi kullanılmıştır. Görüşme verileri ise içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerini kazandırmak için pozitif ortamı sağladıkları, programda yer almayan etkinliklere yer verdikleri buna karşın ise etkinliklerin öğrenci seviyesine uygun olmadığı, araç-gereçlerin ve zamanın yetersiz olduğu, ortamın uygun olmadığı, etkinlikleri hazırlamada ekonomik külfetin olması gibi güçlüklerle karşılaştıkları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim Programı, Sosyal Bilgiler,
Düşünme, Eleştirel Düşünme, Etkinlik

**EVALUATING ACTIVITIES WHICH ARE PERFORMED BY TEACHERS IN TEACHING
SOCIAL STUDIES TO THE FIFTH GRADE STUDENTS TO IMPROVE THEIR CRITICAL
THINKING SKILLS**

ABSTRACT

The main purpose of this research is to identify what kind of activities teachers did and what sort of problems they encountered while they were teaching 5th grade social studies in 2006-2007 education year to improve their critical thinking skills. The data of the research are gathered in two stages. In the first stage, the five point liker scale was administered to 210 teachers from 50 primary schools and then, a semi-structured interview was done with 20 teachers. In the analysis of data collected through survey, one-way analysis of variance (anova) and LSD testing are used. The data of the interview were analyzed by means of content analysis method. According to the research results, it turned out that teachers provided positive atmosphere and used different activities which aren't in the curriculum, nonetheless they faced with some difficulties such as lack of tools, being unsuitable for the level of the students, environment, time, economical inconvenience.

Keywords: Primary School Curriculum, Social Studies, Thinking,
Critical Thinking, Activity

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Ülkemizde ilköğretim okullarında okutulmakta olan hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinin temel amacı, öğrencilere önemli sosyal becerileri kazandırarak, toplumsallaşmalarını sağlamak ve onları iyi birer vatandaş olarak yetiştirmektir. Sosyal bilgiler; ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu bir vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir alandır [1]. Sosyal bilgiler programını oluşturan temel becerilerinden birisi de eleştirel düşünme becerisidir.

Eleştirel düşünmenin asıl önemi, özellikle sosyal bilgiler dersinde var olması gereken sorgulama yeteneğini öğrencilere kazandırabilmektir. Bu tür bir yetenek sadece ders bazında dikkate alınmamalı, bir yaşam öğretisi olarak da görülmelidir. Eleştirel düşünme becerisinin doğuştan gelen bir özellik olmadığı, öğretilir, anlatılabilir ve rahatça uygulanabilir bir sistem olduğu göz önünde tutulduğunda, bu konuya verilmesi gereken önem daha da artmakta ve eğitim-öğretimin temel amaçlarından biri haline gelmesi kaçınılmaz hale dönüşmektedir. Eleştirel düşünme becerisinin kazandırılmasında en önemli sorumluluk öğretmenlere düşmektedir. Öğretmen niteliğinin, öğrenci başarısı üzerindeki önemini, bu konuda yapılan çalışmalar ortaya çıkarmıştır [2]. Öğretmen, bir değişimin bir yeniliğin gerektirdiği becerilere sahip olmadığı sürece, değişimin ve yeniliğin gerçekleştirilemediği görülmüştür. Bu sebeple hedefe ulaşmak için, öncelikle eğitim ve öğretimin önemli unsuru olan öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları tespit edip bu alanlarda yeterliliğinin sağlanması gerekmektedir. Eleştirel düşünme becerisine sahip öğretmenler, eleştirel düşünmeye ortam hazırlamaya daha istekli, sorduğu sorunun tek bir cevabı olmadığına farklı cevaplara önem veren, dinleyen, öğrencinin sadece sorulara cevap vermesini değil kendi sorularını da oluşturmalarına olanak tanıyan değişime açık bireylerdir. Aynı zamanda öğretmenin kendisi de öğrencilerine uygun farklı etkinlikler üretip bunları sınıf içinde uygulayabilmelidir. Bu öğretmenler yeterliliğe ulaştıkları zaman, sınıf ortamını uygun hale getirebilecekleri gibi sınıftaki farklı düşüncelere saygı duyan, empati yeteneği gelişmiş öğrenciler yetiştirmiş olacaktırlar. Bireylerin eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları, kendi gelişimlerine katkı sağladığı gibi toplumsal yapıya da önemli bir alanda fayda sağlamaktadır. Ülkemizin geleceği açısından farklı fikirlere sahip olan ve mevcut durumu doğru ve eleştirel bir şekilde değerlendirebilen bireylere her zaman ihtiyaç olacaktır.

Eleştirel düşünme bugüne kadar farklı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Eleştirel düşünme, bireyin çeşitli yollarla elde ettiği bilgiyi olduğu gibi kabullenmeden inceleyip, sorgulayıp belli kriterlerle değerlendirip bir yargıya varma sürecidir [3]. Branch, (2000) eleştirel düşünmenin, düşünmeden farklı olduğunu çünkü; eleştirel düşünen bireyin kendi düşünme sürecinin farkında olduğunu ve düşünmesinin kalitesini yükseltmek için kendi düşünme sürecini gözlemlediğini söyler [4]. Kişinin kendi düşünce süreçlerinin bilincinde olarak; başkalarının düşünce süreçlerini, göz önünde tutarak, öğrendiklerini bilinçli bir biçimde uygulayarak kendini ve çevresinde yer alan olayları anlayabilmek için kullandığı aktif, amacı olan, organize, zihinsel süreçlerdir [5]. Eleştirel düşünme bir bilgi, beceri, tutumu olduğu gibi kabul etmeyerek, bir amaç doğrultusunda ilgili olan her türlü verinin toplanması, bu verilerin düzenlenip anlamlandırılması, ayıklanması ve bir ölçüte dayandırılarak değerlendirilmesi sürecidir. Eleştirel düşünme, bilgiyi etkili bir

biçimde elde etme, değerlendirme ve kullanma yeteneklerine ve eğilimlerine dayanır [6].

Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine sahip bireyler olarak yetiştirilmesi ve öğretim programlarının temel hedefleri arasında öğrencilere eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılmasının gerekliliğini belirten çok sayıda araştırma mevcuttur. Yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde; eleştirel düşünme becerilerinin kullanılmasının gerekliliği; düşünme stillerinin eleştirel düşünme eğilimlerine pozitif bir şekilde katkı sağladığı; eleştirel düşünmenin eğilimler olmadan meydana gelmeyeceği ifade edilmiştir [7, 8, 9, 10, 11 ve 12]. Bunun yanı sıra; yapılan diğer araştırmalar sonucunda, 2004 programının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine olumlu bir katkı sağlayamadığı ortaya çıkmıştır. Öğretmenler eleştirel düşünme eğitiminin yapılmasında birtakım güçlüklerle karşılaştıklarını ve en önemli engelin öğretim programı olduğunu; sosyal bilgiler dersinde düşünme becerilerinin kazandırılması için yeterli ortam ve olanakların sağlanmadığını; öğretmenlerin mezun oldukları okullardan yeterli eğitim alamadıklarını, araç-gereç kullanmada ve temin etmede zorlandıklarını, disiplinsiz öğrenci davranışlarından kaynaklanan problemler olduğunu, hizmet içi eğitim programlarına yeterince katılmadıklarını ve aynı zamanda çevreden ve çalıştıkları kurumdan kaynaklanan problemlerin olduğunu ifade etmişlerdir [13, 14, 15, 16 ve 17].

Sosyal bilgiler dersinin etkili ve verimli vatandaşlar yetiştirme amacına ulaşması, programın aktif olarak uygulanması ve geliştirilmesi, etkin öğrenmenin sağlanması, bireylerin topluma, geleceğe ve kendine uyumu için; düşünme süreçlerinden biri olan eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması, uygulanması ve hayata geçirilmesi gerekmektedir. 2005-2006 sosyal bilgiler programında beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi için belirlenen kazanımların gerçekleşmesini sağlayacak en önemli öge etkinliklerdir. Bu bağlamda etkinliklerin uygulayıcıları olan öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Sosyal bilgiler dersi programı eleştirel düşünme becerilerini kazandırmayı zorunlu hale getirmektedir. Sosyal bilgiler dersinin kendinden beklenen işlevi daha etkili bir şekilde yerine getirebilmesi için, programın uygulayıcıları olan öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin eleştirel düşünme becerilerini kazandırma düzeyine ilişkin görüş ve önerilerinin belirlenmesi önem kazanmaktadır. Öğretmenlerin amacı; düşünmeye ve eleştirmeye sevk edecek biçimde hazırlanmış olan öğretim programlarını, bireylere sunulanı olduğu gibi kabul etmeyi değil, sağlam bir düşünce süzgecinden geçirerek yargılama ve sağlıklı bir senteze ulaşma becerisi kazandırmak ve öğrencileri düşünen birer vatandaş olarak yetiştirmek olmalıdır. Teoride her konu mükemmel olabilir. Ancak esas olan uygulamada da mükemmelliktir. Bu durum, eleştirel düşünmede de geçerlidir. Hazırlanan ders programları amaç olarak, içerik olarak yeterli olsa da bu programı uygulayacak olan öğretmenlerdir ve bu öğretmenler birbirlerinden çok farklı koşullarda (sınıf mevcudu, araç-gereç durumu, okulun fiziki imkânları vb.) eğitim-öğretim çalışmalarını sürdürmektedirler. Öğretmenlerin karşılaşmış oldukları sorunların nesnel bir biçimde belirlenmesi ve değerlendirilmesi ile sonraki uygulama ve çalışmalara katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda; öğretmenlerin, sosyal bilgiler programını eleştirel düşünme becerilerini kazandırması bakımından değerlendirmelerinin sağlanması, eleştirel düşünme becerilerini kazandırmaya ilişkin bakış açılarının belirlenmesi, sosyal bilgiler programının öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine

katkısını ortaya koyma ve öğretmenlerin bunları uygularken karşılaştıkları sorunların belirlemesi açısından önemlidir.

Bu araştırmanın genel amacı, ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler öğretiminde, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için öğretmenlerin yaptığı etkinlikleri ve etkinliklerin uygulanmasında karşılaştıkları sorunları ortaya çıkarmaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

- Öğretmenler ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler öğretiminde eleştirel düşünmeyi geliştirmek için ne tür etkinlikler yapmaktadır?
- Öğretmenler ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler öğretiminde eleştirel düşünmeyi geliştirmek için nasıl bir sınıf ortamı oluşturmaktadırlar?
- Öğretmenler ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler öğretiminde eleştirel düşünme etkinliklerini değerlendirmek için ne tür etkinlikler yapmaktadır?
- Öğretmenler ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünmeyi geliştirme sürecinde ne tür sorunlarla karşılaşmaktadırlar?

3. YÖNTEM (METHOD)

3.1. Veri Toplama Araçları (Data Collection Tools)

Araştırmada veri toplama araçları olarak anket ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Araştırmacılar tarafından geliştirilen anket, beşli likert tipinde toplam 73 maddeden oluşmaktadır. İlgili literatür ve sosyal bilgiler programı tarandıktan sonra, geçici madde havuzu oluşturulmuş ve bu maddeler uzman görüşüne sunulmuştur. Daha sonra 20 öğretmen üzerinde pilot uygulama yapılmıştır. Daha sonra ise anket 210 öğretmene uygulanarak açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Anket kendi içerisinde dört bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde; sosyal bilgiler öğretiminde eleştirel düşünme becerilerini geliştirmede kullanılan etkinliklere ilişkin maddelere yer verilmiştir. İkinci bölümde; sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünme becerilerini geliştirmede kullanılan etkinliklerin uygulandığı ortama yani sınıf iklimine ilişkin maddelere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde; sosyal bilgiler programında yer alan eleştirel düşünme becerilerinin değerlendirilmesine yönelik maddelere yer verilmiştir. Dördüncü bölümde ise sosyal bilgiler öğretiminde eleştirel düşünme becerilerini geliştirmede karşılaşılan sorunlara ilişkin maddelere yer verilmiştir.

Anketin birinci ve ikinci bölümlerine ilişkin derecelendirme (1) "Hiçbir Zaman" dan (en olumsuz), (5) "Her Zaman" a (en olumlu) doğrudur. Üçüncü ve dördüncü bölümlerine ilişkin derecelendirme (1) "Hiç Katılmıyorum" dan (en olumsuz), (5) "Tamamen Katılıyorum" a (en olumlu) doğrudur.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu; anket sorularına paralel olarak hazırlanmış beş sorudan oluşmaktadır.

3.2. Verilerin Analizi (Data Analysis)

Araştırma nicel ve nitel yaklaşımın bir arada kullanıldığı (nicel boyutu anket, nitel boyutu görüşme) karma yöntemle desenlenmiştir. Araştırma sürecinde elde edilen bilgiler ışığında var olan sorunları tespit ederek çözüm önerileri sunmak için toplanan veriler tanımlanmış ve SPSS programına yüklenmiştir. Anket ile elde edilen verilerin analizinde parametrik testlerden tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve LSD ikili karşılaştırma testi yapılmıştır. Bu araştırmanın, veri toplama aracı derecelendirmeli (likert tipli) olduğu için güvenilirlik testinde de Cronbach Alpha katsayısı

kullanılmıştır. Cronbach Alpha değerlerinin .70' den büyük olması, aracın güvenilirliği için uzmanlar tarafından yeterli kabul edilmektedir [18]. Araştırmada elde edilen veriler SPSS programında analiz edilerek güvenilirlik ve geçerlilik testi yapılmıştır. Önce faktör analizi yapılmıştır ve birbirine yakın maddeler gruplanarak dört alt faktörde analiz edilmiştir. Daha sonra anketin her bir alt boyutuyla ilgili ayrı ayrı faktör analizi yapılmıştır. Analizler bu boyutlardan elde edilen puanlar üzerinden yapılmıştır.

Anketin birinci bölümü olan sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünme ile ilgili yapılan etkinlikler için yapılan faktör analizi sonucunda dört faktörlü yapı oluşmuştur. Bu bölümde toplam iç tutarlılık katsayısı(Cronbach Alpha).58 ile .87 ve faktör yükleri .53 ile .77 arasında değişmektedir.

Anketin ikinci bölümü olan etkinliklerin uygulandığı sınıf iklimi bölümü için yapılan faktör analizi sonucunda iki alt boyut çerçevesinde değerlendirilmiştir. Anketin ikinci bölümde Cronbach Alpha değeri .53 ile .72 ve faktör yükleri .36 ile .90 arasında değişmektedir.

Anketin üçüncü bölümü olan eleştirel düşünme ile ilgili yapılan etkinliklerin değerlendirilmesi tek boyut çerçevesinde ele alınmıştır. Değerlendirme boyutunun Cronbach Alpha değeri .90 ve faktör yükleri .63 ile .78 arasında değişmektedir.

Anket dördüncü bölümü olan etkinliklerin hazırlanmasında-uygulanmasında karşılaşılan sorunlar bölümü için yapılan faktör analizi sonucunda iki alt boyut çerçevesinde değerlendirilmiştir. Anketin dördüncü bölümde Cronbach Alpha değeri .78 ile .83 ve faktör yükleri .54 ile .93 arasında değişmektedir.

Görüşme verilerinin analizinde ise nitel araştırma veri analizi tekniklerinden içerik analizi kullanılmıştır. Bu amaçla önce görüşme verilerinin dökümü yapılmış ve bu metin üzerinde kodlar oluşturulmuştur. Daha sonra, birbiriyle ilişkili, anlamlı bir bütün oluşturan kodlar temalar altında birleştirilmiştir. Kodlama ve tema oluşturma sürecinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla, veriler birbirinden bağımsız olarak her iki araştırmacı tarafından kodlanarak aradaki tutarlılık incelenmiştir. Ayrıca her bir kodun frekansları da belirlenerek sunulmuştur.

3.3. Çalışma Grubu (Participants)

Araştırmanın çalışma evrenini; 2006-2007 eğitim öğretim yılında Adana'nın Seyhan ve Yüreğir ilçelerindeki ilköğretim okullarında görev yapan beşinci sınıf öğretmenleri oluşturmuştur. Çalışmanın anket aşaması için evrenden örneklem alma yoluna gidilmiş ve randomlu küme örnekleme yöntemi ile 50 ilköğretim okulundaki 210 öğretmen belirlenmiştir. Çalışmanın görüşme aşaması için ise random yolu ile örneklem alınarak anket sonuçlarından elde edilen verilere dayanarak 20 öğretmen ile görüşme yapılmıştır.

4. BULGULAR (FINDINGS)

Çalışmanın bulguları beş alt başlık halinde sunulmuştur. Bunlarda dördü anketten elde edilen bulgulardır. Bu alt başlıklar sırası ile sosyal bilgiler öğretiminde eleştirel düşünme ile ilgili yapılan etkinlikler; etkinliklerin uygulandığı ortam; etkinliklerin değerlendirilmesi ve karşılaşılan sorunlar boyutlarıdır. Beşinci alt başlık ise görüşmeden elde edilen bulgulardır.

4.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Eleştirel Düşünme ile İlgili Yapılan Etkinliklere İlişkin Betimsel Bulgular (Events Related to Critical Thinking in Social Studies on the Descriptive Results)

Bu kısımda, sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünme ile ilgili yapılan etkinlikler dört alt boyut çerçevesinde değerlendirilmiştir. Her bir boyutla ilgili maddelere verilen yanıtların frekans dağılımları, aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları sunulmuştur. Tablolardaki maddeler standart sapma sonuçlarına göre büyükten küçüğe doğru sıralanarak düzenlenmiştir. İlk alt boyut olan "aktif katılım yoluyla öğrenme" ile ilgili betimsel bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Aktif katılım yoluyla öğrenme boyutuyla ilgili maddelere ilişkin betimsel istatistik sonuçları
(Table 1. Descriptive statistics related learning through active participation subscale)

A. Aktif Katılım Yoluyla Öğrenme	5 Her zaman	4 Sık sık	3 Ara sıra	2 Seyrek	1 Hiçbir Zaman	Toplam	\bar{X}	SS
	f %	f %	f %	f %	f %	f %		
33. Tartışma ve münazaralara katılmalarını sağladım.	63 30.0	94 44.8	45 21.4	8 3.8	0 0	210 100	4.00	.81
34. Grup çalışmaları gerektiren etkinliklere yer vermeye özen gösteririm.	67 31.9	96 45.7	43 20.5	4 1.9	0 0	210 100	4.07	.77
31. Karşılaşılan problemi tanımlamalarını isterim.	81 38.6	91 43.3	35 16.7	3 1.4	0 0	210 100	4.19	.75
35. Sınıfta herkesin katılabileceği tartışmalar yaptırım.	63 30.0	104 49.5	38 18.1	5 2.4	0 0	210 100	4.07	.75
37. Tarihi olayları tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirmelerini isterim.	83 39.5	96 45.7	28 13.3	2 1.0	1 .5	210 100	4.22	.74
28. Öğrencilerin sınıfta olumlu-olumsuz fikirlerini çekinmeden ifade etmeleri için cesaretlendiririm	108 51.4	84 40.0	13 6.2	4 1.9	1 .5	210 100	4.40	.73
36. Bir sosyal ya da tarihi sorunu kendi cümleleriyle ifade etmeleri için cesaretlendiririm	92 43.8	87 41.4	30 14.3	1 .5	0 0	210 100	4.28	.72

Tablo 1'in devamı								
19. İşlenilen konuyla ilgili güncel örnekler vermelerini isterim.	98 46.7	94 44.8	13 6.2	5 2.4	0 0	210 100	4.35	.70
39. Öğrencilerden farklı bakış açıları ve alternatif çözümler üretebilmeleri için cesaretlendiririm	91 43.3	95 45.2	22 10.5	2 1.0	0 0	210 100	4.30	.69
30. Yeni sözcüklerin veya terimlerin kullanımında örnekler vermelerini isterim.	84 40.0	97 46.2	29 13.8	0 0	0 0	210 100	4.26	.68
Boyut Ortalaması : 4.21								

Tablo 1'de görüldüğü gibi maddelerin ortalamaları 4.00 ile 4.40 arasında değişmektedir. En çok uygulanan etkinlik, anketin 28. maddesindeki "Öğrencilerin sınıfta olumlu-olumsuz fikirlerini çekinmeden ifade etmeleri için cesaretlendiririm." ifadesinin aritmetik ortalaması (\bar{X}) 4.40 iken en az uygulanan etkinlik ise 33. maddedeki "Tartışma ve münazaralara katılmalarını sağlarım." ifadesinin aritmetik ortalaması (\bar{X}) 4.00'dır.

Genel olarak maddelerin aritmetik ortalamasına bakıldığında; aritmetik ortalamasının (\bar{X}) 4.21 olduğu görülmektedir. Bu bölümde $\bar{X} > 4$ olduğu için yer alan etkinliklerin öğretmenler tarafından uygulandığı anlaşılmaktadır. Bu bölümün standart sapmaları .81 ile .68 arasında değişmektedir. Standart sapma sonuçları 1'den küçük olduğu için öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtların birbirine yakın olduğunu söylebilir.

Sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünmeyle ilgili kullanılan etkinliklere ilişkin ikinci alt boyut "İlişki Kurma" dır. Bu boyutla ilgili maddelere verilen yanıtların betimsel değerleri Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. İlişki kurma boyutuyla ilgili maddelere ilişkin betimsel istatistik sonuçları (farklı perspektif ya da kaynakları ilişkilendirerek öğrenme)

(Table 2. Descriptive statistics related items about building relationship) (associated with different perspectives or learning resources)

B.İlişki Kurma (Farklı Perspektif yada Kaynakları ilişkilendirerek Öğrenme)	5 Her zaman	4 Sık sık	3 Ara sıra	2 Seyrek	1 Hiçbir zaman	Toplam	\bar{X}	SS
	f %	f %	f %	f %	f %	f %		
12. Bir konuyu farklı kaynaklardan araştırmalarını isterim.	105 50.0	82 39.0	19 9.0	2 1.0	1 .5	210 100	4.61	3.56
13. Öğrencilerden düşüncelerine kanıt göstermelerini isterim.	59 28.1	106 50.5	39 18.6	4 1.9	2 1.0	210 100	4.02	.79

Tablo 2'nin devamı								
16.Tarihi olayları o günün koşulları içerisinde değerlendirmelerini isterim.	80 38.1	88 41.9	39 18.6	3 1.4	0 0	210 100	4.16	.77
10. Sorulan sorulara verilen farklı cevapları sınıf içerisinde tartışmalarını isterim.	82 39.0	102 48.6	19 9.0	7 3.3	0 0	210 100	4.23	.75
15. Tarihsel olayları günümüz yaşantısıyla benzerlik kurarak ifade etmelerini sağlarım.	59 28.1	109 51.9	36 17.1	6 2.9	0 0	210 100	4.05	.75
11.Sorunun cevabına ulaşırken nasıl bir çözüm yolu kullandığını açıklamasını isterim.	85 40.5	97 46.2	25 11.9	2 1.0	1 .5	210 100	4.25	.73
14.Öğrencilerin öğrendikleri bilgiler arasındaki benzerlikleri bulmalarını isterim.	58 27.6	115 54.8	33 15.7	4 1.9	0 0	210 100	4.08	.71
Boyut Ortalaması : 4.20								

Tablo 2'de görüldüğü gibi maddelerin ortalamaları 4.02 ile 4.61 arasında değişmektedir. En çok uygulanan etkinlik, anketin 12. maddesindeki "Bir konuyu farklı kaynaklardan araştırmalarını isterim." ifadesinin aritmetik ortalaması (\bar{X}) 4.61; en az uygulanan etkinlik olan, 13. maddedeki "Öğrencilerden düşüncelerine kanıt göstermelerini isterim." ifadesine verilen cevapların aritmetik ortalaması (\bar{X}) 4.02'dir. Bu bölümde $\bar{X} > 4$ olduğu için yer alan etkinliklerin öğretmenler tarafından uygulandığı anlaşılmaktadır.

Standart sapmaları 12. madde haricinde 1.00'in altındadır. 12. maddedeki "Bir konuyu farklı kaynaklardan araştırmalarını isterim." ifadesine öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Çünkü Standart Sapmanın 1'den büyük olduğu görülmektedir. Diğer maddeler 1'den küçük olduğu için öğretmenlerin görüşlerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünmeyle ilgili kullanılan etkinliklere ilişkin üçüncü alt boyut "Sunuma Dayalı Öğrenme" dir. Bu boyutla ilgili maddelere verilen yanıtların betimsel değerleri Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Sunuma dayalı öğrenme boyutuyla ilgili maddelere ilişkin betimsel istatistik sonuçları
(Table 3. Descriptive statistics related items about presentation based learning)

C. Sunuma Dayalı Öğrenme	5 Her zaman	4 Sık sık	3 Ara sıra	2 Seyrek	1 Hiçbir zaman	Toplam	\bar{X}	SS
	f %	f %	f %	f %	f %	f %		
26.Konular işlenirken konular arasında karşılaştırma yapmaya gerek duymam.	31 14.8	34 16.2	51 24.3	60 28.6	34 16.2	210 100	2.84	1.29
25.Konular işlenirken çelişkili durumları ortadan kaldırıyorum.	61 29.0	90 42.9	45 21.4	8 3.8	6 2.9	210 100	3.91	.95
29.Olay-durum vb.nin arkasındaki nedenleri öğrencilere, kendim açıkça ifade ederim.	62 29.5	88 41.9	43 20.5	15 7.1	2 1.0	210 100	3.91	.93
32.Yapılan bir açıklamanın eksik tarafları ve belirsizliklerini, kendim ifade ederim.	57 27.1	86 41.0	58 27.6	7 3.3	2 1.0	210 100	3.90	.87
22.Sınıfta öğrencilere verileri ve çözümleri sunarım.	63 30.0	102 48.6	37 17.6	7 3.3	1 .5	210 100	4.04	.80

Boyut Ortalaması : 3.72

Tablo 3'te görüldüğü maddelerin ortalamaları 2.84 ile 4.04 arasında değişmektedir. En yüksek aritmetik ortalama anketin 22. maddesindeki "Sınıfta öğrencilere verileri ve çözümleri sunarım." ifadesine aitken ($\bar{X}=4.04$) iken en düşük aritmetik ortalama 26. maddedeki "Konular işlenirken konular arasında karşılaştırma yapmaya gerek duymam " ifadesine aittir ($\bar{X}= 2.84$).

Genel olarak maddelerin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; aritmetik ortalamaların (\bar{X}) 3.72 olduğu görülmektedir. Bu bölümdeki maddeler olumsuz yapıda maddelerdir. O halde $\bar{X}<4$ olduğundan öğretmenlerin etkinlikleri tam olarak uyguladıkları söylenebilir.

Sunuma Dayalı Öğrenme bölümüne yönelik maddelerin standart sapmaları 26. madde için 1.29 iken, diğer maddelerde 1.00'ın altındadır. Bu durumda öğretmenlerin görüşlerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünmeyle ilgili kullanılan etkinliklere ilişkin dördüncü alt boyut "Öğretmeni Model Alarak Öğrenme" dir. Bu boyutla ilgili maddelere verilen yanıtların betimsel değerleri Tablo 4' te gösterilmektedir.

Tablo 4. Öğretmeni model olarak öğrenme boyutuyla ilgili maddelere ilişkin betimsel istatistik sonuçları
(Table 4. Descriptive statistics related items about learning through modeling teacher)

D.Öğretmeni Model Alarak Öğrenme	5 Her zaman	4 Sık sık	3 Ara sıra	2 Seyrek	1 Hiçbir zaman	Toplam	\bar{x}	SS
	f %	f %	f %	f %	f %	f %		
24. Sınıfta hataları hoş görerek hataları öğrencilerin öğrenmesi için bir fırsat olarak değerlendiririm	67 31.9	101 48.1	31 14.8	7 3.3	4 1.9	210 100	4.04	.87
23. Sınıfta işlenecek konuyu önceden çeşitli kaynaklardan araştırırım.	73 34.8	88 41.9	42 20.0	6 2.9	1 .5	210 100	4.07	.83
22. Öğrencilere sorunun çözümüne nasıl ulaştığımı açıklarım.	98 46.7	89 42.4	16 7.6	7 3.3	0 0	210 100	4.32	.75
Boyut Ortalaması: 4.14								

Tablo 4'te görüldüğü gibi maddelerin ortalamaları 4.04 ile 4.32 arasında değişmektedir. En düşük aritmetik ortalama 5. maddedeki "Sınıfta hataları hoş görerek hataları öğrencilerin öğrenmesi için bir fırsat olarak değerlendiririm." ifadesine aitken ($\bar{x}=4.04$) en yüksek aritmetik ortalama anketin 3. maddesindeki "Öğrencilere sorunun çözümüne nasıl ulaştığımı açıklarım." ifadesine ($\bar{x}=4.32$) aittir.

Genel olarak ortalamaları incelendiğinde aritmetik ortalamalarının 4.14 olduğu belirlenmiştir. Bu bölümde $\bar{x}>4$ olduğu için yer alan ifadelerin öğretmenler tarafından uygulandığı anlaşılmaktadır.

Kullanılan Etkinliklerde Öğretmeni Model Alarak Öğrenme bölümüne yönelik maddelerin standart sapmaları ise .87 ile .75 arasında değişmektedir. Standart sapma sonuçları 1'den küçük olduğu için öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtların birbirine yakın olduğunu söylenebilmektedir.

Sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünme ile ilgili yapılan etkinliklerin uygulandığı sınıf iklimi iki alt boyut çerçevesinde değerlendirilmiştir. Her bir boyutla ilgili maddelere verilen yanıtların frekans dağılımları, aritmetik ortalama ve standart sapmaları sunulmuştur.

4.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Eleştirel Düşünme ile ilgili Oluşturulan Sınıf İklimine İlişkin Betimsel Bulgular (Related to Critical Thinking in Social Studies Classroom Climate on the Generated Descriptive Results)

Bu kısımda, sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünme ile ilgili yapılan etkinliklerin uygulandığı sınıf iklimi iki alt boyut çerçevesinde değerlendirilmiştir. Her bir boyutla ilgili maddelere verilen yanıtların frekans dağılımları, aritmetik ortalama ve standart sapmaları sunulmuştur. İlk alt boyut olan "Sınıf Ortamında Öğretmenin Rolü" ile ilgili betimsel bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Sınıf ortamında öğretmenin rolü boyutuyla ilgili maddelere ilişkin betimsel istatistik sonuçları
(Table 5. Descriptive statistics related items about the role of teachers in classroom environment)

A. Sınıf Ortamında Öğretmenin Rolü	5	4	3	2	1	Toplam	\bar{x}	SS
	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Seyrek	Hiçbir zaman			
	f %	f %	f %	f %	f %	f %		
12. Statümü ve yetkimi öğrenciler üzerinde bir baskı unsuru olarak hissettirmem	58 27.6	74 35.2	41 19.5	17 8.1	20 9.5	210 100	3.63	1.23
8. Sınıf kurallarını velilerle ve yöneticilerle paylaşıyorum.	56 26.7	49 23.3	61 29.0	28 13.3	16 7.6	210 100	3.48	1.23
6. Sınıfta öğrencilere stres yapan etmenleri belirlerim ve bunları yok etmeye çalışırım.	69 32.9	101 48.1	28 13.3	6 2.9	6 2.9	210 100	4.05	.91
13.Sınıfta öğrencilere sürekli geri bildirim veririm.	54 25.7	107 51.0	37 17.6	11 5.2	1 .5	210 100	3.96	.82
11.Sınıfta öğrencilere çözümleri değil verileri sunarım.	61 29.0	111 52.9	35 16.7	3 1.4	0 0	210 100	4.09	.71
9.Sınıfta herkesin düşüncesine değer veririm.	146 69.5	58 27.6	4 1.9	0 0	2 1.0	210 100	4.64	.61
10.Tüm öğrencilere değerli olduklarını hissettiririm	131 62.4	75 35.7	4 1.9	0 0	0 0	210 100	4.60	.52
Boyut Ortalaması: 4.06								

Tablo 5'te görüldüğü gibi maddelerin aritmetik ortalamaları 3.48 ile 4.64 arasında değişmektedir. En yüksek aritmetik ortalama, 9. maddedeki "Sınıfta herkesin düşüncesine değer veririm." ($\bar{X}=4.64$); en düşük aritmetik ortalaması 8. maddesindeki "Sınıf kurallarını velilerle ve yöneticilerle paylaşıyorum" ($\bar{X}=3.48$) ifadelerine ait olduğu görülmektedir.

Bu bölümün genel olarak; aritmetik ortalamasının (\bar{X}) 4.06 olduğu görülmektedir.

Standart sapmaları 1.23 ile .52 arasında değişmektedir. Anketin 12. maddesindeki "Sınıfta statümü ve yetkimi öğrenciler üzerinde bir baskı unsuru olarak hissettirmem." ifadesine verilen cevapların birbirinden farklı olması olasıdır. Diğer maddelerdeki standart sapma sonuçları 1'den küçük olduğu için öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar birbirine yakın olduğunu söylemek olasıdır.

Sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünmeyle ilgili etkinliklerin uygulandığı sınıf iklimine ilişkin ikinci alt boyut "Sınıf Ortamında Psikolojik Güvenlik" tir. Bu boyutla ilgili maddelere verilen yanıtların betimsel değerleri Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6. Sınıf ortamında psikolojik güvenlik boyutuyla ilgili maddelere ilişkin betimsel istatistik sonuçları
(Table 6. Descriptive statistics related items about psychological safety in the classroom)

B. Sınıf Ortamında Psikolojik Güvenlik	5	4	3	2	1	Toplam	\bar{X}	SS
	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Seyrek	Hiçbir zaman			
	f %	f %	f %	f %	f %	f %		
3. Sınıfta öğrencilerin, birbirlerine sözel tacizlerini önleyici kurallar uyguladım.	143 68.1	50 23.8	10 4.8	4 1.9	3 1.4	210 100	4.55	.79
4. Sınıfta öğrencilerin birbirlerine fiziksel tacizlerini önleyici kurallar uyguladım.	137 65.2	63 30.0	5 2.4	3 1.4	2 1.0	210 100	4.57	.70
2. Öğrenciler yanlış ya da ilgisiz yanıtlar verdiklerinde onlara kızılmayacağı ve alaya alınmayacağı bir ortam sunarım.	122 58.1	79 37.6	4 1.9	3 1.4	2 1.0	210 100	4.50	.70

Boyut Ortalaması : 4.54

Tablo 6'da görüldüğü gibi maddelerin aritmetik ortalamaları 4.50 ile 4.57 arasında değişmektedir. En yüksek aritmetik ortalama anketin 4. maddesindeki "Sınıfta öğrencilerin birbirlerine fiziksel tacizlerini önleyici kurallar uyguladım.(İtmek, çelme takmak, şiddet uygulamak...)." ($\bar{X}=4.57$) aitken en düşük aritmetik ortalama ise 2. maddedeki "Öğrenciler yanlış ya da ilgisiz yanıtlar verdiklerinde

onlara kızılmayacağı ve alaya alınmayacağı bir ortam sunarım. " ifadesine aittir ($\bar{X}=4.50$).

Sınıf Ortamında Psikolojik Güvenlik bölümüne yönelik maddelerin genel olarak aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=4.54$) olduğu görülmektedir.

Sınıf Ortamında Psikolojik Güvenlik boyutundaki maddelerin standart sapmalarına bakıldığında en yüksek standart sapmanın .79; en düşük standart sapmanın ise .70 olduğu görülmektedir.

4.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Eleştirel Düşünme Etkinliklerinin Değerlendirilmesine İlişkin Betimsel Bulgular (Results Descriptive Assessment of Critical Thinking in Social Studies Activities)

Sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünmeyle ilgili kullanılan etkinliklerin değerlendirilmesine ilişkin maddeler tek alt boyutta incelenmiştir. Bu boyutla ilgili maddelere verilen yanıtların betimsel değerleri Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7. Değerlendirme boyutuyla ilgili maddelere ilişkin betimsel istatistik sonuçları
(Table 7. Descriptive statistics related items about evaluation subscale)

A) Değerlendirme	5	4	3	2	1	Toplam	\bar{X}	SS
	f %	f %	f %	f %	f %	f %		
7.Etkinlikleri gerçekleştirmek için okulumuzda eğitim amaçlı teknolojik araçlarımız yeterlidir.	12 5.7	37 17.6	17 8.1	101 48.1	43 20.5	210 100	2.40	1.162
8.Etkinliklerde kullanılacak araç-gereçlere öğrenciler rahatça ulaşabilmektedir	9 4.3	45 21.4	19 9.0	94 44.8	43 20.5	210 100	2.44	1.161
6.Etkinliklerin uygulanışı hakkında bilgiler açık ve anlaşılır niteliktedir.	21 10.0	96 45.7	23 11.0	61 29.0	9 4.3	210 100	3.28	1.116
2.Etkinlikler, sınıf ortamında rahatça uygulanabilecek özellikleri taşımaktadır.	16 7.6	64 30.5	42 20.0	76 36.2	12 5.7	210 100	2.98	1.097
5. Verilen bilgiler etkinlikleri uygulamada yeterlilik sağlamaktadır.	17 8.1	86 41.0	31 14.8	68 32.4	8 3.8	210 100	3.17	1.088
11.Etkinlikler, okulun bulunduğu çevreye uygundur	4 1.9	52 24.8	27 12.9	94 44.8	33 15.7	210 100	2.52	1.085
4.Etkinlikler, mevcut koşullarda uygulanabilir niteliktedir.	7 3.3	62 29.5	37 17.6	84 40.0	20 9.5	210 100	2.77	1.078

Tablo 7'nin devamı								
10.Etkinlikler, öğrenci profiline uygundur.	6 2.9	78 37.1	39 18.6	72 34.3	15 7.1	210 100	2.94	1.056
9.Etkinlikler, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirici nitelikler taşımaktadır.	13 6.2	85 40.5	48 22.9	53 25.2	11 5.2	210 100	3.17	1.044
3. Etkinlikler, konu alanındaki temel bilgileri içermektedir.	19 9.0	99 47.1	33 15.7	53 25.2	6 2.9	210 100	3.34	1.042
1.Etkinlikler, programın genel amaçlarına uygundur.								
Boyut Ortalaması: 2.948								

5: Tamamen Katılıyorum 4: Genellikle Katılıyorum 3:Kararsızım 2: Katılmıyorum 1: Hiç Katılmıyorum

Tablo 7'de görüldüğü gibi maddelerin aritmetik ortalamaları 2.40 ile 3.42 arasında değişmektedir. En yüksek aritmetik ortalama anketin 1. maddesindeki "Sosyal bilgiler programında yer alan eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikler, programın genel amaçlarına uygundur." ifadesinin aritmetik ortalaması (\bar{X}) 3.42; en düşük aritmetik ortalama, 7. maddedeki "sosyal bilgiler programında yer alan etkinlikleri gerçekleştirmek için okulumuzda eğitim amaçlı teknolojik araçlarımız yeterlidir. " ifadesine verilen cevapların aritmetik ortalaması (\bar{X}) 2.40'dır.

Genel olarak aritmetik ortalamalarına bakıldığında aritmetik ortalamalarının (\bar{X}) 2.94 olduğu sonucu varılmıştır. Bu bölümdeki maddelerin aritmetik ortalaması (\bar{X}) < 4 olduğundan öğretmenlerin ifadelerine tam olarak katılmadıkları söylenebilir.

Bölümün standart sapmasına bakıldığında 1.16 ile .95 arasında değiştiği görülmektedir. Anketin 7. maddesindeki "Sosyal bilgiler programında yer alan etkinlikleri gerçekleştirmek için okulumuzda eğitim amaçlı teknolojik araçlarımız yeterlidir." ifadesinin standart sapmasının 1.16 olduğu ve bu ifadeye öğretmenlerin benzer cevaplar vermedikleri söylenebilir. Standart sapması en düşük olan 1. maddedeki "Sosyal bilgiler programında yer alan eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikler, programın genel amaçlarına uygundur." ifadesinin standart sapmasının .95 olduğu ve bu ifadeye öğretmenlerin birbirine yakın cevaplar verdikleri söylenebilir.

4.4. Sosyal Bilgiler Dersinde Eleştirel Düşünme Öğretiminde Yaşanan Sorunlarla İlgili Betimsel Bulgular (Related Problems Experienced in Teaching Critical Thinking in Social Studies Descriptive Results)

Sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünme öğretiminde yaşanan sorunlara ilişkin maddeler iki alt boyutta incelenmiştir. Her bir boyutla ilgili maddelere verilen yanıtların frekans dağılımları, aritmetik ortalama ve standart sapmaları sunulmuştur.

İlk alt boyut olan "Sınıf Ortamı" ile ilgili betimsel bulgular Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Sınıf ortamı boyutuyla ilgili maddelere ilişkin betimsel istatistik sonuçları
(Table 8.Descriptive statistics related items about classroom environment)

A. Sınıf Ortamı ile İlgili Karşılaşılan Sorunlar	5	4	3	2	1	Toplam	\bar{X}	SS
	f %	f %	f %	f %	f %	f %		
1. Sınıfların kalabalık olması nedeniyle öğrencilerle yeterince ilgilenemiyorum.	51 24.3	82 39.9	18 8.6	36 17.1	23 11.0	210 100	3.48	1.320
10. Öğrenciler derse aktif olarak katılmamaktadır.	38 18.1	75 35.7	22 10.5	65 31.0	10 4.8	210 100	3.31	1.220
8. Öğrencinin yakın çevresi öğrenciye karşı alaycı bir tavır ve yaklaşım içindedir.	23 11.0	42 20.0	41 19.5	78 37.1	26 12.4	210 100	2.80	1.213
9. Öğrenciler olaylar karşısında tarafsız davranmamaktadır	29 13.8	67 31.9	26 12.4	75 35.7	13 6.2	210 100	3.11	1.212
7. Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin, eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilebilmesi için yeterli ortam ve olanaklar sağlanamamaktadır	67 31.9	90 42.9	21 10.0	25 11.9	7 3.3	210 100	3.88	1.089
6. Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin kazanması için yeterli zaman kalmamaktadır.	65 31.0	97 46.2	15 7.1	26 12.4	7 3.3	210 100	3.89	1.081
Boyut Ortalaması: 3.41								

5: Tamamen Katılıyorum 4: Genellikle Katılıyorum 3:Kararsızım 2: Katılmıyorum 1: Hiç Katılmıyorum

Tablo 8’de görüldüğü gibi maddelerin aritmetik ortalamaları 2.80 ile 3.89 arasında değişmektedir. En çok karşılaşılan sorunların aritmetik ortalamaları; anketin 6.maddesindeki “Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin, eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması için öğrencilere yeterli zaman kalmamaktadır.” (\bar{X}) 3.89 ile 7. maddesindeki “Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin, eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilebilmesi için yeterli ortam ve olanaklar sağlanamamaktadır.” (\bar{X}) 3.88 olduğu görülmektedir. En az karşılaşılan sorunların aritmetik ortalamaları sekizinci maddedeki “Öğrencinin yakın çevresi öğrenciye karşı alaycı bir tavır ve yaklaşım içindedir.” ifadesine verilen cevapların aritmetik ortalaması (\bar{X}) 2.80 ile dokuzuncu maddedeki “Öğrenciler olaylar karşısında tarafsız davranmamaktadır.” ifadesine verilen cevapların aritmetik ortalaması (\bar{X}) 3.11 olduğu görülmektedir.

Genel olarak aritmetik ortalamaları ise 3.41 olduğu görülmektedir. Bu bölümdeki maddeler olumsuz yapıda maddelerdir. Bir bütün olarak bakıldığında bu bölümde $\bar{X} < 4$ olduğu için öğretmenlerin bazı sorunlarla karşılaştıkları söylenebilir.

Bu bölüme yönelik maddelerin standart sapmaları 1.32 ile 1.08 arasında değişmektedir. Standart sapma sonuçları 1’den büyük olduğu

için öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar birbirinden farklı olduğunu söylemek olasıdır.

Sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünme öğretiminde yaşanan sorunlara ilişkin ikinci alt boyut "Etkinliğin İçeriği"dir. Bu boyutla ilgili maddelere verilen yanıtların betimsel değerleri Tablo 9'da gösterilmektedir.

Tablo 9. Etkinliğin içeriği boyutuyla ilgili maddelere ilişkin betimsel istatistik sonuçları
(Table 9. Descriptive statistics related items about content of the activities)

B.Etkinliğin İçeriği ile İlgili Karşılaşılan Sorunlar	5	4	3	2	1	Toplam	\bar{X}	SS
	f %	f %	f %	f %	f %	f %		
3. Ders kitaplarında yer alan bilgiler ile gerçek yaşam arasında tutarlılık olmamaktadır	20 9.5	72 34.3	31 14.8	78 37.1	9 4.3	210 100	3.07	1.125
4. Ders kitaplarında yer alan eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklere yeterince yer verilmemektedir.	24 11.4	77 36.7	41 19.5	65 31.0	3 1.4	210 100	3.25	1.062
5. Sosyal bilgiler dersi içeriğinde öğrencilerin, eleştirel düşünme becerilerini kullanmalarını gerektirecek problemlere yer verilmemektedir	21 10.0	98 46.7	27 12.9	61 29.0	3 1.4	210 100	3.34	1.048
Boyut Ortalaması: 3.22								

5: Tamamen Katılıyorum 4: Genellikle Katılıyorum 3:Kararsızım 2: Katılmıyorum 1: Hiç Katılmıyorum

Tablo 9'da görüldüğü gibi maddelerin aritmetik ortalamaları 3.07 ile 3.34 arasında değişmektedir. En düşük aritmetik ortalama 3. maddedeki "Ders kitaplarında yer alan bilgiler ile gerçek yaşam arasında tutarlılık olmamaktadır." ifadesine verilen cevapların aritmetik ortalaması (\bar{X}) 3.07 iken en yüksek aritmetik ortalaması anketin 5.maddesindeki "sosyal bilgiler dersi içeriğinde öğrencilerin, eleştirel düşünme becerilerini kullanmalarını gerektirecek problemlere yer verilmemektedir." İfadesinin aritmetik ortalaması (\bar{X}) 3.34 olduğu görülmektedir.

Maddelerin genel olarak; aritmetik ortalamasının (\bar{X}) 3.22 olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin etkinliğin içeriği bölümünde ders kitapları ile ilgili sorunlarla karşılaştıkları söylenebilir.

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eleştirel Düşünme Becerilerini Geliştirmede Karşılaşılan Sorunlarda Etkinliğin İçeriği bölümüne yönelik maddelerin standart sapmaları 1.125 ile 1.48 arasında değişmektedir. Standart sapma sonuçları 1'den büyük olduğu için öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların birbirinden farklı olduğu söylenebilir.

4.5. Sosyal Bilgiler Dersinde Eleştirel Düşünme Öğretimiyle İlgili Görüşme Yoluyla Elde Edilen Bulgular (Teaching Critical Thinking in Social Studies Office Results Obtained Through)

İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretmenleriyle yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular; görüşme soruları ve oluşturulan temalar doğrultusunda belirlenen başlıklar altında verilmiştir.

Etkinliklerin uygulanabilirliği açısından sınıf ortamı ile ilgili öğretmen görüşleri Tablo 10' da sunulmuştur.

Tablo 10. Sosyal bilgiler programında yer alan eleştirel düşünme becerileri ile ilgili etkinliklerin uygulanabilirliği açısından sınıf ortamı ile ilgili öğretmen görüşleri

(Table 10. Frequencies about teacher opinions related applicability of critical thinking activities in the social studies curriculum)

Olumsuz Görüşler	f
Araç-gereçlerin yetersiz olması	16
Sınıf mevcudunun çok kalabalık olması	14
Sınıfın fiziksel yapısının yetersiz olması	10
Araç-gereçlerin kullanımı ile ilgili bilginin yetersiz olması	9
Sürenin yetersiz oluşunun ortamı olumsuz etkilemesi	8
Öğrencinin kendini ifade etmede çekingen davranması	5
Öğrencide başarısızlık kaygısının yüksek olması	5
Olumlu Görüşler	f
Sınıf kurallarının birlikte oluşturulması	4
Etkileşimli sınıf düzeni oluşturulması	4
Düşüncelerini ifade etmelerine fırsat verilmesi	4
Öğretmenin model olması	4
Görüşler Toplamı	83

Tablo 10' da görüldüğü gibi sosyal bilgiler programında öngörülen eleştirel düşünmeyle ilgili etkinliklerin uygulanmasında sınıf ortamıyla ilgili en çok "Araç-gereçlerin yetersiz olması" ve "Sınıf mevcudunun çok kalabalık olması" faktörleri üzerinde durulmuştur.

Görüşme yapılan 20 öğretmenden 16'sı "Araç-gereçlerin yetersiz olması" nı en önemli ortam sorunu olarak belirtmişlerdir. Bir öğretmen bu konudaki düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir: "Sınıfımızın fiziksel yapısı çok küçük. Sınıf mevcudumuz 33 olmasına rağmen öğrenciler üçerli oturuyor. Sınıfımızın fiziksel yapısı etkinlikleri uygulamaya uygun değil. Çünkü araç-gerecimiz (harita, dünya modeli, kaynak kitaplarımız) yeterli değil. Öğrencileri sürekli internete yönlendiriyorum ancak çıktı parası ve internet kafe parası oldukça külfetli hale geliyor (Ö1)." 20 öğretmenden 4'ü "sınıf kurallarının birlikte oluşturulması; etkileşimli sınıf düzeni oluşturulması; öğrencilerin düşüncelerini ifade etmelerine fırsat verdiklerini" ifade etmişleridir. Bir öğretmen bu konudaki düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir: "Okulun açıldığı ilk hafta sınıf kurallarını öğrencilerle birlikte hazırlıyoruz ve sınıf kuralları listesinin altına herkesin imzası bulunuyor (Ö16)."

Etkinlikler hazırlanırken karşılaşılan güçlükler ile ilgili öğretmen görüşleri Tablo 11' de sunulmuştur.

Tablo 11. Sosyal bilgiler programında yer alan eleştirel düşünme becerileri ile ilgili etkinlikler hazırlanırken karşılaşılan güçlükler (Table 11. Frequencies about teacher opinions related obstacles during preparation of the critical thinking activities in social studies)

Olumsuz Görüşler	f
Araç-gereçlerin yetersiz olması.	16
Okul ve çevre şartlarının uygun olmaması.	13
Etkinliğin hazırlanışındaki ifadelerin açık ve anlaşılır olmaması.	12
Çok fazla sayıda etkinlik olması.	10
Öğrenci seviyesini aşan üst düzey düşünme becerileri gerektiren etkinliklerin uygulanamaması.	6
Olumlu Görüşler	f
Ailenin ekonomik durumunu göz önünde bulundururum.	10
Sınıf içi etkinlikler uyguluyorum.	5
Programı göz önünde bulundururum.	4
Görüşler Toplamı	76

Tablo 11' de görüldüğü gibi, sosyal bilgiler programında öngörülen eleştirel düşünmeyle ilgili etkinlikler hazırlanırken, en çok "Araç-gereçlerin yetersiz olması" faktörü üzerinde durulmuştur. Görüşme yapılan 20 öğretmenden 16'sı "Araç-gereçlerin yetersiz olması" faktörü üzerinde durmuşlardır. Bir öğretmen bu konudaki düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir. "Etkinlikler internet araştırmasına yönlendirdiği için uygulanamıyor. Çünkü internet çıktısı pahalı ve öğrencilerin ekonomik seviyesi bunu karşılamaya uygun değil. Bu sebepten dolayı okul ve sınıf kütüphanesinden bulabilecekleri etkinlikleri seçiyorum ya da ben etkinliği araştırıp öğrencilerimle paylaşıyorum. Yani etkinlikleri seçerken araç-gereç sıkıntısı olduğu için çok zorlanıyorum (Ö1)." Diğer yandan öğretmenlerden 10'u "Etkinlikleri hazırlarken ailenin ekonomik durumunu göz önünde bulundururum" faktörü üzerinde durmuşlardır. "Sınıfta uygulayacağım etkinlikleri öğrencilerin ekonomik düzeylerine göre belirlerim(Ö3)." Şeklinde ifade etmiştir.

Etkinlikler uygulanırken karşılaşılan güçlükler ile ilgili öğretmen görüşleri Tablo 12' de sunulmuştur.

Tablo 12. Sosyal bilgiler programında yer alan eleştirel düşünme becerileri ile ilgili etkinlikler uygulanırken karşılaşılan güçlükler (Table 12. Frequencies about teacher opinions related difficulties during application of critical thinking activities in social studies)

Temalar	f
Öğrenci seviyesine uygun olmaması.	16
Araç-gereçlerin yetersiz olması.	13
Zamanın yetersiz olması.	10
Öğrencilerin ön plana çıkma isteklerinin dersin disiplinini bozması.	8
Öğrencinin arkadaş çevresinden kaynaklanan olumsuzlukların yansımaları.	8
Ailenin ekonomik problemlerinin öğrenciyi olumsuz etkilemesi.	6
Etkinliklerin öğrencilere sıkıcı gelmesi.	5
Görüşler Toplamı	66

Tablo 12' de görüldüğü gibi, sosyal bilgiler programında öngörülen eleştirel düşünmeyle ilgili etkinlikler uygulanırken, en çok "Öğrenci seviyesine uygun olmaması" faktörü üzerinde durulmuştur. Görüşme yapılan 20 öğretmenden 16'sı "Öğrenci seviyesine uygun olmaması" faktörü üzerinde durmuşlardır. Bir öğretmen bu konudaki

düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir. "Etkinlikleri uygularken, öğrencilerin daha önceki öğrenmeleri olmadığı için etkinlikler çocukların anlayacağı düzeyden daha üst düzeyde oluyor. Bu sebepten dolayı öğrenciler etkinlikleri anlayamıyorlar ve katılamıyorlar (Ö5)."

Uygulanan farklı etkinlikler ile ilgili öğretmen görüşleri Tablo 13' te sunulmuştur.

Tablo 13. Sosyal bilgiler programında yer alan eleştirel düşünme becerileri ile ilgili etkinlikler dışında uygulanan farklı etkinlikler (Table 13. Frequencies about teacher opinions related critical thinking activities that are not in the social studies curriculum)

Temalar	f
Farklı etkinliklere yer vermiyorum.	8
Çalışmaları destekleyici araştırma ödevleri	4
Güncel olaylar	3
Grup çalışması	3
Canlı kaynaklar	1
Atlas çalışması	1
Görüşler Toplamı	20

Tablo 13'te görüldüğü gibi, görüşme yapılan 20 öğretmenden sekizi "Farklı etkinliklere yer vermiyorum" faktörü üzerinde durmuşlardır. Bir öğretmen bu konudaki düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir. "Farklı etkinliklere yer vermiyorum. Zaten kitabımızda gereğinden fazla etkinlik yer almaktadır(Ö1)." Ancak kitaptaki etkinliklere ek olarak çalışmaları destekleyici araştırma ödevleri, güncel olayları takip etme, canlı kaynaklardan yararlanma, atlas çalışması yapma gibi etkinliklere yer verdiklerini ifade etmişlerdir.

Etkinliklerin değerlendirilmesi ile ilgili öğretmen görüşleri Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14. Sosyal bilgiler programında yer alan eleştirel düşünme becerileri ile ilgili etkinliklerin değerlendirilmesi (Table 14. Frequencies about teacher opinions related evaluation of the critical thinking activities in social studies)

Temalar	f
Uygulama yapılacak ortam	18
Zaman	14
Ekonomik külfet	13
Etkinliklerin yaşanılan çevreye uyumu	12
Öğrencilere katkıları	10
Öğrenci seviyesinin üstünde olması.	8
Kazanımların gerçekleşmesi açısından yeterliliği.	6
Kitaptaki etkinlikler sayı ve nitelik olarak yeterlidir.	6
Görüşler Toplamı	87

Tablo 14'te görüldüğü gibi, etkinliklerin değerlendirilmesi ile ilgili öğretmen görüşleri değerlendirildiğinde; 20 öğretmenden 18'i "Uygulama yapılacak ortam" faktörü üzerinde durmuşlardır. Bir öğretmen bu konudaki düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir: "Sosyal bilgiler programında yer alan eleştirel düşünme becerilerini geliştirici etkinlikler çok güzel, ezberle değil yani görerek, araştırarak, yaşayarak, öğrenerek öğreten bir program. Ancak bu program 20-25 kişilik sınıflar da uygulanabilir. Benim sınıfım 60 kişilik. Verilen dersi güzel dinleyen, ödevlerini yapan, araştırma yapan öğrencilerde olumlu değişimler oldu. Örneğin daha fazla konuşuyorlar, daha fazla kendilerini ifade ediyorlar, arkadaşlarıyla daha paylaşımcı, saygılı ve birbirlerini dinliyorlar (Ö6)."

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER (CONCLUSION, DISCUSSION AND IMPLICATIONS)

Bu bölümde araştırma bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlar, araştırma sorularına paralel olarak sunulmuş ve diğer çalışmalarla karşılaştırılmıştır. Ulaşılan sonuçlar doğrultusunda hem uygulamaya yönelik hem de benzer konularda yapılacak araştırmalara yönelik öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Bu başlık altında, öğretmenler ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler öğretiminde eleştirel düşünmeyi geliştirmek için ne tür etkinlikler uyguladıklarına, nasıl bir sınıf ortamı oluşturduklarına, programdaki etkinlikleri değerlendirme hakkındaki görüşleri ve eleştirel düşünmeyi geliştirme sürecinde ne tür sorunlarla karşılaştıklarına ilişkin sonuçlar, anket ve görüşmelerden elde edilen bulgular doğrultusunda sunulmuştur.

Sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünme ile ilgili yapılan etkinlikler bölümüne ilişkin öğretmenler; eleştirel düşünmenin öğretimi için gerekli olan bireylerin aktif olarak katılmalarının, düşüncelerini kanıtlara dayandırarak, tarafsız bir şekilde ifade ettiklerinin, genellikle sağlandığını belirtmişleridir. Öğretmenler, sınıflarında öğrencilerinin hatalarını hoş görerek, hataları öğrencilerin öğrenmesi için bir fırsat olarak değerlendirerek, işlenecek konuyu önceden çeşitli kaynaklardan araştırarak, öğrencilere sorunun çözümüne nasıl ulaştığını açıklayarak öğrencilere iyi birer rehber olduklarını ifade etmişlerdir. Çalışmanın bu sonucunu destekler nitelikte araştırmalar vardır. Henson (2003)'a göre öğrenci merkezli eğitim, öğrencilerin etkili bir şekilde öğrenmelerine destek sağlayan bir dizi programlar, politikalar ve öğrenme biçimlerini kapsamaktadır. Burada yöneticiler, aktif öğrenme için etkili bir öğrenme çerçevesi geliştirmekle sorumludurlar. Ayrıca öğretmenlerin, öğrenciler hakkında gerekli bilgiye ulaşmalarını garanti etme konusunda da sorumludurlar. Öğretmenler de etkili öğretimi destekleyecek bir sınıf ortamı oluşturma ve çağdaş öğretim tekniklerini kullanma noktasında sorumlulukları bulunmaktadır [19]. Öğretmen, problemleri belirlemeli ve örgütlemeli, öğrencilerin araştırmalarını gözlemlemeli ve onların yeni düşünce modellerini araştırmalarına ve geliştirmelerine yönelik rehberlik yapmalıdır. Öğrencilere kendi araştırmalarını yapabilmeleri için özerklik tanınmalıdır. Ayrıca öğretmen hazır bir veri setini esas almak yerine, öğrencilerin deneyimlerini artırıcı temel kaynaklar ve çoklu etkileşimli materyallere başvurmalıdır [20].

Sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünme ile ilgili yapılan etkinliklerin uygulandığı sınıf iklimi bölümüne ilişkin öğretmenlerin; öğrencilerinin düşünme için gerekli olan pozitif ortamı sağladıkları söylenebilir. Eleştirel düşünmenin öğretimi için temel koşullardan biri olan sınıf ortamında psikolojik güvenliğin, genellikle sağlandığını belirtmişlerdir. Yapılan görüşme sonucunda elde edilen bilgiler de bu verileri destekler niteliktedir. Öğretmenler, öğrencilerin kendilerini daha iyi ifade ettikleri, birbirlerine karşı saygılı davrandıkları, birbirlerinin düşüncelerine saygı duydukları, araştırmaya yönlendikleri şeklinde olumlu gelişmeler olduğunu ifade etmişlerdir. Literatür incelendiğinde, birçok araştırmada bu bulgulara paralel sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Öğrenci merkezli sınıf; karşılıklı sosyal ilişkilerin yaşandığı, bağımsız araştırma ve çalışmaların gerçekleştiği, yaratıcılığın ön planda tutulduğu ve bünyesinde zengin öğrenme yaşantılarının gerçekleştiği küçük bir yapıdır [20]. Bradfield'e göre; bir problem durumunda öğrencilerin çoğunluğunun çabasını destekleyen bir sınıf iklimi öğretme ve öğrenmeyi kolaylaştırır. Olumlu bir ilişki öğrenme çevresi ve öğrenenlerin performansı arasında ve daha yakın bir ilişki öğrenci tutum ve güdülenmesi arasında oluşur. Öğrenciler, olumlu biçimde

öğretmene yönlendirildiğinde ve öğretmen, öğrenci arasında yakın bir ilişki olduğu durumda öğrenme için koşullar gelişmiş demektir [21].

Sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünmeyle ilgili kullanılan etkinliklerin değerlendirilmesine ilişkin öğretmenler; sosyal bilgiler programında yer alan etkinlikleri gerçekleştirmek için teknolojik araçların yeterli olmadığını, öğrencilerin araç-gereçlere rahatça ulaşamadıklarını, öğretmen kılavuz kitabında yer alan eleştirel düşünme becerilerini kazandırmaya yönelik etkinliklerin uygulanışı hakkında bilgilerin açık ve anlaşılır nitelikte olmadığını, verilen bilgilerin etkinlikleri uygulamada yeterlilik sağlamadığını ifade etmişlerdir. Literatür incelendiğinde, birçok araştırmada bu bulgulara paralel sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Öğretmenlerin yeni sosyal bilgiler programında yer alan etkinlikleri rahatlıkla sınıflarında uygulayabildiklerini ve farklı yöntem ve stratejileri kullanılarak öğrenci merkezli eğitim anlayışını benimsedikleri sonucu çıkarılabilir [22]. Yüksek gelir seviyeli devlet okulu öğretmenlerinin büyük bir bölümü etkinlikler ile program amaçlarının birbiri ile uyumlu olduğunu ifade etmekle birlikte zaman sorunu yaşadıklarını da dile getirmişlerdir. Etkinliklerin birbiri ile uyum içerisinde olmadığını düşünen öğretmenler ise etkinlikler arasında çok iyi ve çok kötü örneklerin bulunduğunu belirtirken en çok kitapların kazanımlara uygun olmadığını ve etkinlikleri uygulama aşamasında zaman sıkıntısı çektiklerini ifade etmişlerdir. Orta seviyeli devlet okullarında, öğretmenler etkinlikler ile program arasındaki uyumu iyi bulmayıp zaman ve sınıfların kalabalık olması sorunu nedeni ile yeni programı eleştirmişlerdir. Düşük gelir seviyeli devlet okullarında görevli öğretmenlerin yarıdan fazlası program amaçları ile etkinliklerin birbiri ile uyumlu olduğunu düşünmüşler diğerleri ise amaçlarla etkinliklerin uyum içerisinde olmadıkları görüşünü paylaşmışlardır [23].

Sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünme öğretiminde yaşanan sorunlara ilişkin öğretmenler, sınıflarının kalabalık olması nedeniyle öğrencilerle yeterince ilgilenemediklerini, öğrencinin yakın çevresi öğrenciye karşı alaycı bir tavır ve yaklaşım içinde olduğunu, öğrencilerin olaylar karşısında tarafsız davranmadıklarını, eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilebilmesi için yeterli ortam ve olanakların sağlanmadığını ve eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması için yeterli zamana sahip olmadıklarını dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin etkinliğin içeriği bölümünde ders kitapları ile ilgili sorunlarla karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Öğretmenler, ders kitaplarında yer alan bilgiler ile gerçek yaşam arasında tutarlılık olmadığını, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklere yeterince yer verilmediğini belirtmişlerdir. Çalışmanın bu sonucunu destekler nitelikte araştırmalar vardır.

Yapılandırmacı sınıfın fiziksel organizasyonu öğrenmenin dinamiğini etkileyen önemli bir etmendir. Sıraların arka arkaya dizili olduğu bir sınıf düzeni öğrencilerin aktif bir role sahip olamadıklarının belirleyicisidir [24]. Sosyo-ekonomik düzey öğrencinin eğitimini sürdürdüğü okulu, teknolojiyi kullanımını, yaşamını sürdürdüğü sosyal çevreyi, kendini ifade etmede kullandığı dili ve sosyal ve bilimsel etkinliklere katılımını etkileyebilmektedir [25]. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan aileler genellikle eğitim düzeyi de düşük olan ailelerdir. Eğitim düzeyinin düşük olması, ailelerin çocuklarına karşı tutumlarında da farklılıklara neden olabilmekte ve daha geleneksel ve otoriter tutumlar sergilenebilmektedir [26]. Geleneksel ve otoriter tutum ise eleştirel düşünme becerisinin gelişimini engelleyen bir faktördür. Öğrencilerin kendilerini algıladıkları sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe eleştirel düşünme

gücünün de yükseldiği saptanmıştır [27]. Sosyo- ekonomik düzey yükseldikçe eleştirel düşünme düzeyinin olumlu yönde etkilendiği sonucu ortaya çıkmıştır [25]. Okulun fiziksel koşullarının kötü olmasının uygulamayı olumsuz etkilediği belirtilmiştir [28]. Öğrenci merkezli eğitime dayandığı ifade edilen yeni sosyal bilgiler dersi öğretim programının verimli bir biçimde uygulanmasının, okulun sahip olduğu fiziksel imkânlar ve donanımına bağlı olduğunu ortaya koymaktadır [29].

Araştırma verileri doğrultusunda uygulamaya yönelik olarak şunlar önerilebilir:

- Öğretmenler tarafından sosyal bilgiler programında yer alan eleştirel düşünme becerileri etkinlikleriyle ilgili karşılaşılan sorunlar, program geliştirme uzmanlarınca göz önünde bulundurulmalıdır.
- Beşinci sınıf sosyal bilgiler programında yer alan etkinliklerin uygulanabilirliğinin sağlanması ve internet erişiminin kolay olabilmesi açısından okullarda bilgisayar laboratuvarları yaygınlaştırılmalı ve teknolojinin kullanımı konusunda öğretmenlerin bilgilendirilmesine yönelik önlemler alınmalıdır.
- Eleştirel düşünme becerileri etkinliklerini kazandırmada öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Dolayısıyla bu eğitimi verecek öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerini kazanabilmeleri ve eleştirel düşünme eğitimi verebilmeleri için, kendi uzmanlık alanlarında düşünme becerilerini temel alan öğretim etkinliklerine yönelik hizmet içi kurslar düzenlenmelidir.
- Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesinde demokratik bir eğitim anlayışı gerekmektedir. Öğretmen merkezli ve öğretmenin tek otorite olarak kabul edildiği bir eğitim anlayışında bireylerin sağlıklı ve eleştirel düşünme becerileri kazanmaları söz konusu olamaz. Bu nedenle öğrencilere demokratik bir sınıf iklimi hazırlanmalıdır.
- Bu araştırmada konu daha çok nicel bir perspektifle ele alınmıştır. Nitel perspektifin öne çıktığı yöntemlerle konu daha derinliğine araştırılabilir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Erden, M., (1998), Eğitimde Program Değerlendirme, (3. Baskı)Ankara: Anı Yayınevi.
2. Kürüm, D., (2003), "Eleştirel Düşünme ve Öğretimi", Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13(2), 141-158.
3. Semerci, Ç., (2003), "Eleştirel Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesi", Eğitim ve Bilim, 12(7), 64-70.
4. Akbıyık, C., (2002), "Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Akademik Başarı", Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
5. Cüceloğlu, D., (1993), İyi Düşün Doğru Karar Ver, (3. Baskı) İstanbul: Sistem Yayıncılık.
6. Demirel, Ö., (2002), Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme, Ankara: Pegema Yayıncılık.
7. Philley, J., (2005), "Critical Thinking Concepts" Professional Safety, 50(3), 26-32.
8. Ikuenobe, P., (2001), "Teaching and Assessing Critical Thinking Agabeylties as Outcomes in an İnformal Locic Course". USA, Teaching İn Higher Education, 6(1), 48.

9. Jackson, M.H. and Wasson, D.H., (2003), "Critical Thinking Requires Critical Doing: An Analysis Of Students Multicultural Experiences Within Freire's Framework." American Educational Research Association, ED478164, <http://www.eric.ed.gov.tr> , Nisan 2003.
10. Zhang, L.F., (2003), "Contributions of Thinking Styles to Critical Thinking Dispositions", Journal of Psychology, 137(6), 517.
11. Hudgins, B. ve Edelman, S., (1986), "Teaching Critical Thinking Skills to Fourth and Fifth Graders Through Teacher-Led Small Group Discussions" Journal of Educational Reserch, 79(6),333-342.
12. Doğanay, A. ve Ünal, F., (2006), Eleştirel Düşünmenin Öğretimi, A. Şimşek (Edt.). İçerik Türlerine Dayalı Öğretim, S. 209-264. Ankara: Nobel Yayınevi.
13. Leming, J.S., (1989), "Some Critical Thoughts about the Teaching of Critical Thinking", Social Studies, 89(2), 61-67.
14. Akar, C., (2007), "İlköğretim Öğrencilerinde Eleştirel Düşünme", Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
15. Karadeniz, A., (2006), "Liselerde Eleştirel Düşünme Öğretimi", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
16. Özdemir, D., (2005), "Sosyal Bilgiler Dersinin Düşünme Becerilerini, Kazandırma Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşleri", Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
17. Tahiroğlu, M., (2006), "İlköğretim Okullarının İkinci Kademesinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Güçlükler", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
18. Beydoğan, Ö., (1998), Çocuklarda Kavram Öğrenme ve Öğretim, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları, Erzurum.
19. Bulut, İ., (2005), "Yapılandırmacı Eğitime Dayalı Programın Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi", Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
20. Aytaç, T., (2003), "Geleceğin Öğrenme Biçimi: E-Öğrenme", Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim, MEB Yayınları, 3(33), Ankara.
21. Sağlam, H.İ., (2006), "Türkiye 'deki Davranışçı ve Yapılandırmacı Sosyal Bilgiler Öğretim Uygulamalarının Değerlendirilmeleri", Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
22. Ece, B., (2007), "İlköğretim Birinci Kademe 2005 Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
23. Coşkun, A., (2007), "İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar Sosyal Bilgiler Programı Hakkında Öğretmen Görüşlerine İlişkin Nitel Bir Çalışma", Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
24. Saban, A., (2000), Öğrenme Öğretme Süreci, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
25. Kaya, H., (1997), "Üniversite Öğrencilerinde Eleştirel Akıl Yürütme Gücü", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
26. Tokyürek, T., (2001), "Öğretmen Tutumlarının Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerilerine Etkisi", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

27. Öztürk, N., (2006), "Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri ve Eleştirel Düşünmeyi Etkileyen Faktörler", Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
28. Kamber, T., (2007), "2005-2006 Yeni Öğretim Programında Sosyal Bilgiler Dersi Etkinliklerinin Uygulanabilirliğinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
29. Kan, A.Ü., (2006), "Yeni İlköğretim Programında Öngörülen Temel Becerileri Kazanmada Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler ve Türkçe Derslerinin Etkilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.